

UČINKI ŠTUDIJSKIH KROŽKOV

Kjer se srečata nacionalni interes in potrebe posameznika

Študijski krožki so namenjeni osebnostnemu razvoju in razvoju lokalne skupnosti ter širitvi neformalnega splošnega izobraževanja odraslih v Sloveniji. V študijskih krožkih se posrečeno srečuje nacionalni interes s potrebami posameznika. Predstavljajo namreč obliko neformalnega izobraževanja, ki je prednostna naloga nacionalnega programa izobraževanja odraslih (ACS 1999), hkrati pa se v njih uresničuje potreba po učenju in druženju v lokalnem okolju, na kar kaže izjemno zanimanje za udeležbo v študijskih krožkih. Razvijajo se osem let v različnih socialnih okoljih pod okriljem različnih tipov organizacij s skupno več kot

štiristo mentorji. Ponašajo se s pisano paleto vsebin ter osebnih in lokalnih dosežkov, ki v četrtini primerov celo prerastejo okvire učenja in postanejo lokalno gibalno razvoja. Če upoštevamo vse tiste študijske krožke, ki potekajo pod koordinacijo Andragoškega centra Republike Slovenije, se je leta 2000 v njih brezplačno učilo okrog 2.200 ljudi, od začetka delovanja pa je sodelovalo že prek 10.000 ljudi. Ob načrtnem spremljanju in vrednotenju njihovega učenja in dela smo prišli do različnih spoznanj, del katerih v nadaljevanju predstavljamo strokovni javnosti. Osredotočili smo se na učinke študijskih krožkov.

ZAKAJ SO V SREDIŠČU POZORNOSTI UČINKI ŠTUDIJSKIH KROŽKOV?

Povpraševanje novih ciljnih skupin za to obliko dela je pomemben vzvod razmišljanja, kaj nam obstoječi študijski krožki ponujajo in s kakšnimi učinki se lahko pohvalijo. Hkrati so dosežki, učinki, rezultati študijskih krožkov tisti, ki lahko spodbudijo nove vire financiranja. Želeli smo tudi preveriti, kako uresničujejo namen, zaradi katerega so bili ponujeni odraslim kot nova izobraževalna oblika. Ker smo vzore zanj iskali v Skandinaviji, smo želeli tuje izkušnje (Kranjc, 1993) preveriti z domačimi praktičnimi ugotovitvami. Na učinke študijskih krožkov smo se osredotočili tudi z namenom, da prepoznamo ključne dejavnike,

iz katerih izhaja uspešnost te oblike učenja odraslih v Sloveniji.

METODA DELA

Načrtno spremljanje učenja odraslih v študijskih kroških poteka z različnimi instrumenti, ki jih je razvil Andragoški center R Slovenije (Klemenčič, 1995). Na izbranem delu študijskih krožkov smo uporabili del tega instrumentarija – poročilo o delu posameznega študijskega krožka, ki ga izpolni mentor ob sodelovanju z udeleženci. Za krožke, delujoče v obdobju od 1. 9. 1997 do 15. 8. 1998 (N = 105), smo analizirali vprašanje "Kaj je največji dosežek vašega študijskega krožka?"

Analizirali smo tudi lokacije letno izbranih najkakovostnejših študijskih krožkov, pri čemer so kriteriji kakovosti za letni izbor sledeči:

- * upoštevanje načel delovanja študijskih krožkov,
- * realizacija, obseg in odmevnost izobraževalnih ciljev,
- * realizacija, obseg in odmevnost akcijskih ciljev,
- * trajanje študijskih krožkov.

Izbor najkakovostnejših krožkov poteka od leta 1995/96 dalje, zato se skupno število analiziranih (N = 176) nanaša na obdobje od 1. 9. 1995 do 1. 9. 2000.

Ugotovitve smo preverili in nadgradili še s skupinskim razgovorom z najaktivnejšimi mentorji (N = 42) (Bogataj, 2000).

Učinke, ki bi jih lahko imenovali tudi rezultati, vplivi, koristi študijskega krožka, smo strukturirali na raven posameznika, skupine in skupnosti. Iz presoje smo v tej fazi dela izločili tiste krožke, ki potekajo v organizacijah za ljudi s posebnimi potrebami. Za interpretacijo smo uporabili standardno

delitev na tri tipe organizacij.¹

REZULTATI

Splošni učinki študijskih krožkov

Učinke študijskih krožkov lahko spremljamo od pridobivanja udeležencev v študijski krožek, učenja v njem in končno do prenosa njegovih dosežkov v okolje. Ugotovili smo tri tipe dosežkov:

- * motivacijski dosežki (npr. osamosvajanje, aktiviranje ustvarjalnosti, vstop v javnost, višja raven znanja),
- * višja raven odnosov (npr. povezanost, sodelovanje, dvig učne kulture) tako med udeleženci krožka kot med ljudmi v lokalni skupnosti in
- * prenos pridobitev v okolje (npr. nastop, razstava ...).

Delujejo hkrati na več ravneh, in sicer na ravni posameznika, skupine, lokalne skupnosti in na nacionalni ravni, pri čemer strogo ločevanje med učinki na posameznih ravneh ni možno.

Študijski krožki na ravni posameznika sproščajo vsakodnevne napetosti, dajejo čas za razmislek in oblikovanje stališča o vse številnejših informacijah iz okolja ter omogočajo uravnoteženje osebnega razvoja posameznika. Učenje v študijskem krožku omogoča razvoj pozitivnih vrednot, npr. pripadnosti (skupini, lokalni skupnosti), spoštovanja kulturne in naravne dediščine, nege odnosa do preteklosti in do drugih generacij, odprtosti za vse oblike učenja. S tega vidika so študijski krožki pomembna predpriprava za zrelejšo nastopanje, npr. na trgu dela, v javnosti ali za vstopanje v formalne oblike izobraževanja odraslih.

Tudi na ravni skupine se v študijskem krožku razvijajo že omenjene vrednote, ob tem pa se tkejo še medsebojne vezi. Po podatkih nekaterih prejšnjih raziskav (Černoša, 1998) kar 40 odstotkov udeležencev prihaja v študijski krožek zaradi druženja. Učenje v prijetnem vzdušju, v družbi, ki te sprejema, omogoča razvoj nove kulture učenja, hkrati pa v slovenske vasi in mesta ponovno vnaša možnost srečevanja in skupnega preživljanja prostega časa. Pomembno je tudi, da se izobrazbeno, starostno in interesno heterogena skupina v študijskem krožku homogenizira v prizadevanju za uresničitev skupnega interesa. Ob tem se razvijajo solidarnost, pripadnost, strpnost in skupinska odgovornost. Skupina ima večjo moč v promociji kraja ali svoje dejavnosti, omogoča tudi medgeneracijski prenos znanja in izmenjavo izkušenj. V skupini je omogočeno prepoznavanje razvojnih priložnosti. Radovednost in ustvarjalnost se potrdira in motivirata ob rezultatu svojega dela.

Lokalna skupnost čuti posledice delovanja študijskih krožkov predvsem v povezavi krajanov za skupne akcije. Tako se ohranjata kulturna in socialna identiteta kraja, krepita in vzpostavlja se socialna mreža ter sproža na eni strani nova kultura odnosov, ki temeljijo na spoštovanju, na drugi strani pa tudi nova učna kultura brez prepada med tistimi, ki znanje imajo, in tistimi, ki so domnevno brez njega. Dejstvo je, da kakovostni študijski krožki sprožajo spremembe, ki prek socialnih mrež (družine, ulice, soseske, delovnega okolja itd.) prehajajo v širšo javnost.

Na **nacionalni ravni** študijski krožki po svojih močeh gradijo civilno družbo, prispevajo k funkcionalni pismenosti in vseživljenjskemu učenju. To pa so tudi strateške usmeritve izobraževanja odraslih in tiste osnove, na katerih sloni vpeljava te oblike učenja in dela v Slovenijo (Mijoč s

sod., 1993, Delovno 2000). Prav večnamensko, torej hkratio večplastno delovanje študijskih krožkov je morda eden izmed vzrokov za uspešnost in stabilnost te oblike učenja in dela med ljudmi. Slednja hkrati zavezuje k izpopolnitvi, dograditvi trenutnega sistema delovanja študijskih krožkov, zlasti v delu, ki prerašča okvire učenja odraslih. Najkakovostnejši namreč predstavljajo gibalno lokalnega razvoja, zaradi česar so upravičeni do večje podpore lokalnih subjektov, tako državnih kakor zasebnih. Nedopustno namreč je, da velika energija, ki iz mentorja in študijskega krožka pritegne k sodelovanju številne sodelavce, institucije, celo sponzorje, ne dobi sistematičnejše podpore. V nadaljevanju bodo podrobneje predstavljeni nekateri poskusi formalne nadgradnje tako uspešnih študijskih krožkov.

In kako vidijo svoje dosežke udeleženci in mentorji študijskih krožkov? Po zaključenem delu se najraje pohvalijo s konkretnim izdelkom (37 %). V tretjini primerov (33 %) je največji dosežek krožka višja raven odnosov med ljudmi. Gre za zblizanje, enakopravnost sodelovanja, izmenjavo izkušenj in znanj. Dobra petina (22 %) pa navaja kot največji dosežek prebujenje notranjih virov, animacijo lokalnega okolja, ustvarjalnost, vstop v javnost, pritegnitev vse večjega števila ljudi. 8 odstotkov odgovorov nismo mogli uvrstiti v nobeno izmed treh kategorij oz. tipov.

UČINKI NAJKAKOVOSTNEJŠIH ŠTUDIJSKIH KROŽKOV

Splošne ugotovitve, ki se nanašajo na vse izvedene študijske krožke, veljajo tudi za izbor tistih, ki so izkazali nadpovprečne

Študijski krožki spodbujajo strateške usmeritve izobraževanja odraslih.

rezultate dela. Kakovost študijskega krožka sicer ni odvisna od organizacije, pod okriljem katere krožki potekajo, čeprav je izhodišče za izvajanje študijskih krožkov pri ljudskih univerzah nekoliko drugačno kakor v zasebnih izobraževalnih organizacijah ali npr. društvih. Kakovosti tudi ne moremo enačiti z učinki, zato le opozarjamo, da je med tremi osnovnimi tipi krovnih organizacij razlika v številu kakovostnih študijskih krožkov. Najuspešnejše so t. i. "druge" organizacije (52 nagrajenih študijskih krožkov), sledijo ljudske univerze (37) in zasebne izobraževalne organizacije (34). Osredotočenje na tiste, ki so bili nagrajeni vsaj petkrat ali večkrat, pokaže dve skupini:

- v prvi je šest organizacij z razvito ekipo mentorjev in
- v drugi pet posameznikov, ki sodelujejo od vsega začetka in redno organizirajo nadpovprečen študijski krožek.

Na učinke kakovostnih študijskih krožkov najbolj vplivajo njihove vsebine (najhvaležnejše so teme, ki povezujejo literarno ali fotografsko ustvarjanje z lokalno etnološko dediščino), način prenosa znanj v okolje (kdor je medijsko bolj zastopan, doseže večji odziv), stalnost in ustvarjalnost udeležencev in prav v vseh primerih zagnanost mentorja. Najpogosteje so nagrajene organizacije tiste z razvito ekipo mentorjev ali tiste, ki redno izvajajo kakovostne študijske krožke.

Zelo verjetno je ključna tudi povezanost med interesi matične organizacije, mentorja in udeležencev. Enako kažejo tudi nagrade Andragoškega centra RS ob Tednu vseživljenjskega učenja, ki so jih prejeli mentorji analiziranih kakovostnih študijskih krožkov. Najzanimivejša pa se zdi ugotovitev prostorske porazdelitve najkakovostnejših

študijskih krožkov. Izrazito namreč izstopajo kraji, ki ležijo blizu državne meje (Ajdovščina, Cirkulane, Gornja Radgona, Ilirska Bistrica, Lendava, Lopar nad Koprom, Murska Sobota, Muta, Piran, Radlje ob Dravi, Ravne na Koroškem, Sežana, Tolmin).

RAZPRAVA IN ZAKLJUČKI

Učinki, koristi in rezultati dela študijskih krožkov so zelo različni ter odsevajo pestrost interesov posameznikov in institucij, pod okriljem katerih potekajo. Vir pobud za nastajanje študijskih krožkov so namreč še vedno predvsem posamezniki, kar kaže na razmeroma slabo vpetost te oblike učenja in dela v lokalno okolje. Običajno se okolje odzove šele na izveden prenos dosežkov v okolje, pa še to le v primeru izjemnega uspeha ali vztrajnih posameznikov, ki uspejo pridobiti širšo podporo. Učinki študijskih krožkov torej naslavljajo predvsem lokalno skupnost, ta pa jih po sedmih letih zagona upošteva le v nekaterih okoljih.

Vloga organizacije je omejena na dve ključni nalogi:

- nudi stimulatívno delovno okolje mentorju (npr. sovpadanje načrtovane dejavnosti z uporabo te oblike dela) in
- predstavlja pravno osebo za prenos finančnih sredstev.

Ljudske univerze so nabrale največ izkušenj pa tudi največ vodij glede na število mentorjev, saj so prve pristopile k izvajanju študijskih krožkov. Pridružile so se jim najprej ustanove s socialno vlogo (Centri za socialno delo, medicinske ustanove), nato še kulturne institucije (muzej, knjižnice), v zadnjem času pa tudi prve institucije, ki iščejo pristen stik s ciljnim javnostmi (npr. Zavod za gozdove Slovenije, Agencija za radioaktivne odpadke). Nerazumljivo je, da tržna naravnost organizacije omejuje razvoj te oblike dela in učenja, čeprav zanjo obstaja

nedvomno veliko zanimanje. Vendar pa pestra sestava sodelujočih organizacij kaže, da za kakovosten študijski krožek ni bistven tip organizacije, temveč mentor ali skupina mentorjev. Skupine mentorjev imajo npr. Srednja trgovska šola ter ljudske univerze Postojna, Murska Sobota, Tržič in Krško.

Aktivnost mentorja pri animaciji in vzpostavljanju nove kulture učenja je trdo delo, ki ga samo s sredstvi ni mogoče odtehtati. Pravo kakovost in moč namreč razvije študijski krožek le v primeru, ko mentor v njem najde možnost za odziv na sozvočje treh interesov: osebnega, lokalnega in interesa njegove matične institucije. To sozvočje pa mora najti sam in vanj povezati skupino ljudi, ki bodo delovali po določenih načelih. V tem vidimo na Andragoškem centru RS na eni strani vzrok za:

- osip kadrov (letno 6-odstoten, kar je v primerjavi z 10-odstotnim švedskim (po Nillson, 1996, V Černoša, 1996, 14) razmeroma malo, vendar ima primerjava zaradi razlik v metodologiji izračuna le informativno vrednost;
- razmeroma neugodno razmerje med usposobljenimi in aktivnimi kadri, čeprav

kaže upoštevati, da je del usposobljenih vodstveni kader, ki želi novo obliko pred odločitvijo zanjo podrobneje spoznati;

- uspešno odmevnost najaktivnejših (Bogataj 1999), na primer tistih, ki preraščajo okvire študijskega krožka² ipd.).

Učinki najkakovostnejših študijskih krožkov

se bistveno ne razlikujejo od učinkov drugih študijskih krožkov, so pa bistveno trajnejši, odmevnejši in najbolj udejanjajo načela delovanja študijskega krožka. Na ravni krožka se to kaže v zmanjšani razliki med udeleženci in mentorji, zato zbiranje podatkov za prispevek iz mnenj mentorjev (ne pa tudi udeležencev) ni pomanjkljivost, temveč utemeljena racionalizacija. Zanimivo je le, da niti mentorji sami sprva niso povsem verjeli, da večina najkakovostnejših krožkov izhaja prav z obmejnega območja.

Vloga Andragoškega centra je predvsem v strokovni, organizacijski in moralni podpori mentorjem kot ključnemu dejavniku razvoja

*Mentor-animator
je nepogrešljiv
vezni člen
slehernega
študijskega krožka.*

študijskih krožkov ter zagotavljanju pogojev za delovanje krožkov. Pestrosti in vse večjemu številu študijskih krožkov se prilagajamo s specializacijo temeljnega usposabljanja mentorjev študijskih krožkov, dopolnilnimi usposabljanji, medijsko podporo in sprožanjem povezav v lokalnem okolju.

Vsi vplivi študijskega krožka, ki jih navaja

Redna izobraževalna srečanja ter tekoče informiranje bi bilo v prihodnosti smiselno nadgraditi z bolj sistemskim vpenjanjem v lokalno okolje, kar ob zagotavljanju pogojev financiranja omogoča tudi trajnejše delovanje študijskih krožkov. Dejavnost študijskih krožkov namreč prav v lokalnem okolju pušča najvidnejše posledice in omogoča prilagajanje učenim in akcijskim potrebam lokalnega razvoja. Pričakujemo, da bo kakovost, izražena z izvirnostjo vsebin, trajnostjo, lokalnim povezovanjem ter uveljavljanjem načel študijskih krožkov, prebila tudi to pregrado. Morda se bo ozavestila tudi večja družbena angažiranost, ki je bila doslej v nasprotju s tujino manj izražena (prim. <http://www.studyircles.org/>), Bogataj, 2001).

tuja literatura, položena v zibel prve knjižice z naslovom Študijski krožki (Mijoč s sod., 1993), so bili s praktičnim delom v slovenskih študijskih krožkih potrjeni. To velja zlasti za podeželje, ki se poslavlja od starih načinov kmetijske proizvodnje in s tem tudi od starih načinov družabnosti, njegov sistematični razvoj ter s tem tudi razvoj izobraževalnih možnosti pa je ostal nedorečen. Kljub temu so nekatere stroke prepoznale svojo vlogo in vpregle v dejavnost svojih institucij učenje odraslih. Žal so temu zaenkrat botri le redki posamezniki (Dolžan-Eržen, 2000, Prah, 2001).

Študijski krožki torej združujejo veliko idej, življenja, ljubezni in so prilagodljivi raznolikim potrebam Slovenk in Slovencev. Delujejo po majhnih korakih ter svobodno izbirajo kraj, čas, vsebino in intenziteto dela. Andragoški vedi prinašajo vsaj dve spoznanji:

- Andragogika z razvojem študijskih krožkov dviga raven komunikacije z lokalnimi ljudmi, ki jih druge stroke prepoznavajo le kot vir podatkov in poselitveni prostor načrtovanih aktivnosti, v novejšem času še kot prostor kakovostnega bivanja, nikdar pa kot spoštovanja in komunikacije vredne sogovornike, sposobne in pripravljene razširiti svoje znanje do mere, ki bo omogočala argumentirano odločanje o njihovem prostoru in njihovih potrebah.
- Nekoliko presenečeno sicer, a vendarle, odkriva izobraževanje odraslih skozi študijske krožke v obmejnem prostoru nosilce kakovosti izobraževanja, kar so vsaka s svojega stališča že ugotavljale nekatere druge stroke (prim. Vilfan, 1980, Klemenčič, 1997).

Nevenka Bogataj

LITERATURA:

- Andragoški center Republike Slovenije (1999). Strokovne podlage za nacionalni program izobraževanja odraslih, 1. zvezek, Andragoški center R Slovenije Ljubljana, 379 str.
- Bogataj, N. (1999). Analiza delovanja študijskih krožkov v šolskem letu 1997/98, Andragoški center Republike Slovenije, Ljubljana, 32 str.
- Bogataj, N. (2000). Učinki študijskih krožkov. Delavnica, 24. 11. 2000, Švabovo nad Zavrčem.
- Bogataj, N. (2001). Rural development through learning in study circles. V Adult education and democratic citizenship IV/European Society for Research on the Education of Adults, ESREA; edited by Michael Schemmann and Michal Bron Jr. Krakow : Impuls, 2001, str. 59–66.
- Černoša, S. (1998). Analiza delovanja študijskih

krožkov v šolskem letu 1996/97, Andragoški center Republike Slovenije, Ljubljana, 85 str.

Delovno gradivo za Nacionalni program izobraževanja odraslih v Republiki Sloveniji, november 2000, 25 str.

Dolžan-Eržen, T. (2000). Etnologija in študijski krožki. Na Posvet "Slovenska etnologija v zavesti sodobne družbe" 24.–25. oktober 2000, Kromberk, Nova Gorica.

<http://www.studyircles.org/>

Klemenčič, S. (1995). Učimo se v študijskih krožkih. Študije in raziskave 3. Andragoški center Slovenije, Ljubljana, 234 str.

Klemenčič, M., Klemenčič, V. (1997). The role of the border region of the Northern Adriatic in Italy, Croatia and Slovenia in the past and in the process of European integration. Ann. Ser. hist. sociol., 1997/7, št. 10, str. 285–294.

Kranjc, A. (1993). po Mreža vzajemnega menjavanja znanja, V Študijski krožki. Andragoški center Republike Slovenije, Ljubljana, 112 str.

Mijoč, N., Kranjc, A., Findeisen, D. (1993). Študijski krožki. Andragoški center Republike Slovenije, Ljubljana, 112 str.

Prah, J., Bogataj, N. (2001). Svibno – neokrnjeno podeželje srečnih ljudi, V Gozdarski vestnik. 59/1 (2001), str. 38.

Vilfan, S. (1980). Soseske in druge podeželske skupnosti. V Gospodarska in družbena zgodovina Slovencev, Zgodovina agrarnih panog, II. zvezek, str. 9–74.

¹ a) ljudske univerze, b) zasebne in c) druge organizacije (Centri za socialno delo, Zveza prijateljev mladine, Zveza podeželske mladine, muzeji, šole, društva, zavodi itd.)

² Društvo Piškotek v Knežaku, Bralno društvo v Izoli, Kulturno društvo Remšnik, Hortikulturno društvo Remšnik, Fotoklub Sežana, študijski krožek Brazde s trmuna

* Leta 1997 gospa Vanda Volk iz Ilirske Bistrice, leta 1998 gospa Leda Dobrinja, leta 1999 skupina mentorjev Srednje trgovske šole in Fotoklub gospe Vilme Colja ter leta 2000 študijski krožek Knežak z mentorico gospo Marjano Urbančič in mentor gospod Štefan Huzjan. Največ, tj. deset nagrajenih študijskih krožkov, je potekalo pod mentorstvom gospe Lede Dobrinja, VITA Koper.